

چهره‌های نامدار آندلس

◀ چهره‌های نامدار آندلس؛ سرویراستار: دکتر علیرضا باقر؛ ج ۱، قم: دانشگاه ادیان و مذاهب، ۱۳۹۱، ۴۶۴ ص.

فرشته اسدی جوزانی

معرفی اجمالی

آنها در این کتاب با حجم قابل قبول گزینش و معرفی شونده. همچنین تلاش بر آن بوده تا آثار موجود پراکنده در این زمینه تکمیل شود. برای مثال در جایی که در دایره‌المعارف‌ها و فرهنگنامه‌های موجود با مدخل‌های تفصیلی یا

تک‌نگاری‌های اختصاصی درباره‌ی این شخصیت‌ها بحثی آمده، به اختصار این منابع معرفی و از اطناب دوری شده است. همت مؤلفان بیشتر مصروف این مسئله شده که خلأهای موجود در این‌گونه منابع پر شود و تصویر همه‌جانبه‌تری از شخصیت مورد نظر به دست داده شود.

نمودار ۱. فراوانی و درصد نسبت مردان و زنان اعلام آندلس

سرزمین آندلس (Andalusia) در جنوب اروپا، از اواخر نخستین دوره هجرت به جغرافیای مسلمانان اضافه شد و با سقوط آخرین دولت اسلامی در پایان قرن نهم، به قلمرو مسیحیت بازگشت. هشت قرن تاریخ پرفراز و نشیب این سرزمین و حضور مسلمانان در آنجا، رونق علم و ادب و سیاست و فرهنگ را در پی داشت. معرفی شخصیت‌های نامدار این ادوار، تمدن اسلامی بزرگ و غنی را به رخ دوره تاریک قرون وسطای اروپا می‌کشد و در حقیقت دوران طلایی و روشنی است که مسلمانان، معارف بشری عظیمی را به تمدن جهانی معرفی کردند. شایسته بود در شناساندن این میراث عظیم، تلاش شود که مجموعه حاضر به این نیت تدوین شده است.

درباره کتاب حاضر

چهره‌های نامدار آندلس به سرویراستاری دکتر علیرضا باقر و با همکاری شش تن از پژوهشگران (علی اکبر رنجبر کرمانی، زهرا بیابان‌پور، میرحامد حسینی، غلامعلی سلطانی، علیرضا سرافراز و سمیه قاسمی) و گروه ویراستاری تدوین شده است. این اثر حاصل همکاری بنیاد دانشنامه‌نگاری ایران، دانشگاه ادیان و مذاهب قم و مؤسسه مطالعات و پژوهش‌های خاورمیانه است و شرح احوال و آثار گزیده‌ای از چهره‌های نامدار آندلس را در برمی‌گیرد. در این کتاب، از میان اعلام چهره‌های آندلس، بیش از هزار چهره به اختصار معرفی شده‌اند. هدف از نگارش این کتاب، فراهم آوردن پیش‌زمینه‌ای مناسب برای پژوهشگران علاقمند به تحقیق در این باره بوده است. کوشش شده با حفظ توازن، از میان چهره‌های نامدار در عرصه علمی، ادبی، صاحبان فنون و چهره‌های مهم سیاسی و اجتماعی، برجسته‌ترین

دانشمند	فیلسوف	نحوی
دیبر	قاری	نسب شناس
دریانورد / دریاسالار	قاضی	نویسنده
رجالی	کاتب	والی
ریاضی دان	کشیش	وزیر
زاهد	گیاه شناس و داروساز	هنرمند

نگاهی به بسامد آماری طبقات اجتماعی / شغلی (نمودار ۲) نشان می‌دهد که س-ران حکومت با ۲۰۰ مورد، بیشترین مداخل را به خود اختصاص داده‌اند (۱۹٪) و پس از آنها فقها با ۱۶۷ مدخل (۱۶٪) و ادبا با ۱۴۳ مدخل (۱۳٪) در جایگاه دوم و سوم قرار گرفته‌اند و اسقف، اصولی، خوشنویس، رجالی، صنعتگر، فرمانروا، موسیقیدان، مهندس و هنرمند، هرکدام تنها با یک مدخل، کمترین فراوانی را به خود اختصاص داده‌اند. همچنین درصد بسیار بالایی از مشاهیر دارای چندین ویژگی بوده‌اند که همان طور که قبلاً توضیح داده شد، ویژگی اول برای محاسبه ملاک قرار گرفته است.

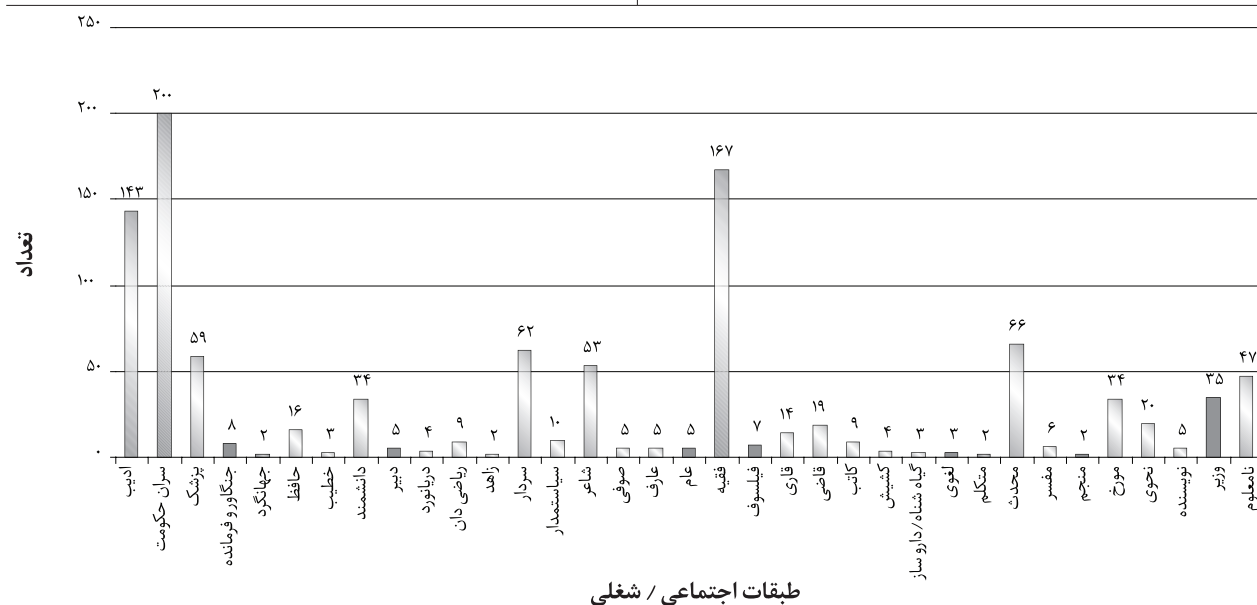
ساختار کلی هر مقاله در این اثر مرجع به این گونه است که پس از ذکر نام مدخل، معزف مدخل، نام کامل، مکان و زمان تولد وی نیز آورده شده است. سپس به توضیحاتی درباره تحصیلات وی، شرایط دینی و فرهنگی روزگار و تاریخی و اجتماعی آن عصر، تأثیرگذاری مثبت یا منفی او در پذیرش و گرایش به اسلام مردم آندلس، فعالیت‌ها و آثار به جای مانده از چهره می‌پردازد.

گفتنی است که در کتاب شناسی پایان هر مدخل، به منابع استفاده شده، ارجاع داده شده است. در این ارجاعات، شیوه معمول، ابتدا

چهره‌های نامدار آندلس مجموعه‌ای است شامل شرح احوال و آثار مشاهیر طبقات مختلف علمی، سیاسی و اجتماعی که طبق بررسی به عمل آمده از حدود ۱۰۷۸ شخصیت مدخل قرار داده شده، ۲۴ تن از آنان زن و بقیه مردان بوده‌اند که در بازه زمانی قرن دوم تا هشتم هجری قمری (قرن هشتم تا چهاردهم میلادی (۱۱۳-۷۰۰ق / ۷۳۱-۱۳۰۰م)) بررسی و تحلیل شده‌اند. نگاهی به معزف مدخل‌های این کتاب نشان می‌دهد که شخصیت‌هایی از گروه‌ها و طبقات اجتماعی و شغلی زیر در این اثر معرفی شده‌اند و گفتنی است که در این بررسی ویژگی اول در مورد شخص ملاک قرار گرفته است.

جدول طبقات اجتماعی / شغلی مداخل اعلام در چهره‌های نامدار آندلس

ادیب	سران قبیله	لغوی
اسقف	سردار	مترجم
اصولی	سیاستمدار	متکلم
امرای خاندان	شاعر	محدث
پزشک	صنعتگر	مخترع
جغرافی دان	صوفی	مرزبان
جنگاور و فرمانده	عارف	معمار
جهانگرد	عالم	مفسر
حافظ	عروضی	منجم
خطیب	فرمانروا	مورخ
خلیفه	فقیه	موسیقی دان
خوشنویس	فیزیک دان	مهندس

نمودار ۲. فراوانی طبقات اجتماعی / شغلی مداخل اعلام در چهره‌های نامدار آندلس

نمودار ۲.

مورد استناد قرار گرفته‌اند، هر جا نام عنان یا کخاله بدون ذکر نام کتاب دیگری آمده است، مقصود همان دو کتاب پیش گفته است. فهرست تفصیلی منابع در انتهای کتاب آمده و در نگاه کلی می‌توان گفت در تدوین اثر از ۲۲۶ منبع استفاده شده است.

کتاب از نظر حروفچینی، صفحه‌آرایی و طراحی جلد با کیفیت مطلوبی تولید شده و اشکالات تایپی و املائی در آن به حداقل رسیده است.

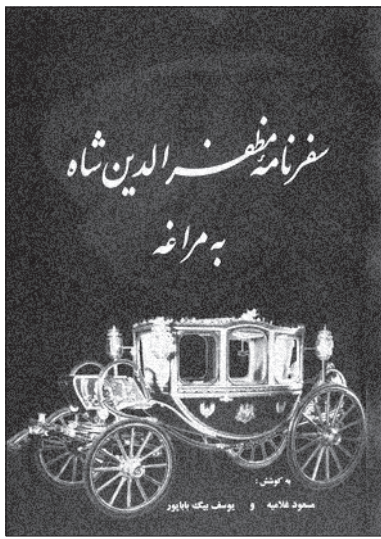
نام نویسنده و سپس جلد و صفحه مورد استفاده بیان شده است. در صورتی که از نویسنده‌ای بیش از یک کتاب مورد استفاده قرار گرفته باشد، نام کتاب هم پس از نام نویسنده آمده است. در این میان، تنها نام کتاب تاریخ دولت اسلامی در آندلس اثر محمد عبدالله عنان و معجم المؤلفین اثر عمر رضا کخاله که در بیشتر مداخل استفاده شده‌اند، برای پرهیز از تکرار نیامده و به ذکر نام نویسنده بسنده شده است؛ بنابراین از آنجا که دیگر آثار این دو نویسنده، تنها دو یا سه بار

سفرنامه مظفرالدین شاه به مراغه

◀ سفرنامه مظفرالدین شاه به مراغه؛ به کوشش: مسعود غلامیه و یوسف بیگ باباپور؛ ج ۱، قم: مجمع ذخائر اسلامی، ۱۳۸۹، ۱۲۰ ص.

افسانه‌حسری

معرفی اجمالی

این سفرنامه از سوی خود مظفرالدین شاه انشاء و به دست محمدرضای منشی در سال ۱۳۰۵ق کتابت شده است. اصولاً سفرنامه‌ها

چون اغلب در مسافرت و با

عجله و در زمان‌های محدود و کوتاه نوشته می‌شده، مجال برای عبارت‌پردازی‌های نویسندگان باقی نمی‌مانده است؛ از همین روست که بیشتر سفرنامه‌هایی که به‌ویژه از دوره قاجار و از روزگار فتحعلی شاه به این سو در دست است، انشایی ساده و روان دارند و از تکلفات منشیانه در آنها خبری نیست. متن سفرنامه حاضر متن نسبتاً روانی است؛ هر چند اصطلاحات ترکی در متن نوشتاری به‌وضوح دیده می‌شود که خود بر جذابیت نوشته می‌افزاید.

سفرنامه مراغه یک گزارش دقیق و خواندنی است که می‌توان بسیاری از مسائل را از لابلای نوشته وی به دست آورد. اطلاعاتی درباره مسائل روزانه، آداب و رسوم، خانه‌ها، طبیعت وحش، قریه و شهرهای قرار گرفته در بین مسیر، از نکاتی است که همگی حاوی مطالب تازه و جالبی است.

تلاش مظفرالدین شاه برای ثبت مسافت و فواصل چندان جدی نیست؛ با این حال اطلاعاتی را به دست می‌دهد. این سفرنامه که در واقع روزنامه سفر او از زمان حرکت از تبریز به سمت مراغه است، در بین مسیر از شهرهایی که وارد شده و اقامت می‌نماید، نیز سخن گفته است. از سردرود و گاوگان تا روستای شیرامین و حاشیه دریاچه ارومیه

فقدان داده‌های تاریخی راجع به تحولات رخ داده مراغه در دوره ناصری و بی‌اطلاعی از کم‌وکیف جزئیات رویدادهای واقعه که همواره از کاستی‌های تاریخ‌نگاری این شهر تاریخی به شمار می‌رود، ضرورت توجه و پرداختن به منابع موثق و ارزشمندی چون سفرنامه مظفرالدین میرزا به مراغه را نمایان می‌سازد.

خاطرات و سفرنامه‌های شاهان و رجال برجسته و نامی، یکی از منابع مهم و ارزشمند تحقیق در علوم انسانی و به‌ویژه تاریخ به شمار می‌رود. البته با توجه به ماهیت این‌گونه اسناد، قطعاً همه مطالب آن قابل استناد نیست؛ اما به طور کلی برای آشنایی با دیدگاه‌ها و ویژگی‌های نویسنده (راوی) و حوادث و وقایع و محدوده زمانی و مکانی مورد نظر می‌تواند مفید باشد.

مظفرالدین میرزا که بعد از ناصرالدین شاه بر تخت پادشاهی تکیه داد، همچون پدرش از معدود پادشاهانی است که خاطرات روزانه سفرهایش را به نگارش درآورده است. این خاطرات در قالب یادداشت‌های روزانه و سفرنامه‌های متعدد منتشر شده است. آنچه در این کتاب مورد نظر بوده، سفرنامه مظفرالدین میرزا به مراغه است.

سفرنامه مظفرالدین شاه به مراغه از منابع بسیار ارزنده است که در کنار دهها سفرنامه دیگر از این دوره، چون سفرنامه حاج میرزا حسن شکوهی، حاجی زین‌العابدین مراغه‌ای، شاهزاده علیقلی میرزا اعتضادالسلطنه به شهر مراغه، مجموعه باارزشی را شکل می‌دهد که از دیدگاه تحولات تاریخی محل، آثار و ابنیه، نام و موقعیت جغرافیایی اماکن و مناظر و رجال‌شناسی مراغه از اهمیت چشمگیری برخوردار است.

به عنوان ولایت عهد در آن شهر مستقر شد. مظفرالدین میرزا یک دوره بسیار طولانی، یعنی حدود چهل سال را در ولایت عهدی سپری کرد و در بیشترین مدت طولانی در آذربایجان اقامت داشت و گه‌گاه به تهران می‌آمد و چند هفته و چند ماهی در تهران می‌ماند.

با آنکه ناصرالدین شاه رجل مدبر و استخوان دار و باشخصیتی همچون حسنعلی خان امیر نظام گروسی را که سال‌ها در مشاغل مهم اداری و حکمرانی گذارنده بود، به مباشرت و وزارت او گمارده بود؛ اما مظفرالدین میرزا خوب و لایق از آب در نیامد و بیشتر اوقات و ایام را به عیش و عشرت و خوشگذرانی و زنبارگی و عیش و نوش می‌گذراند و علاقه و توجه چندانی به اوضاع و احوال سیاسی، رسیدگی به دعاوی مردم، رعیت نوازی و نشان دادن اسباب جریزه و کاردانی خود نمی‌کرد و مردم از او شکایت فراوان داشتند. وی اصولاً فردی بی‌حال و نالایق و سست‌رأی شناخته شده بود. معاشرت با افراد نالایق و اراذل و اوباش تأثیرات منفی بسیار خود را در خلقیات این شاهزاده که ظاهری زیبا و اندامی موزون و چشمانی مهربان و گفتاری نرم داشت، باقی گذاشت.

مظفرالدین میرزا به دلیل عدم تمایل به تحصیل اکتساب علوم، در دنیایی آکنده از جهل و خرافات و علاقه به علوم غریبه و طالع بینی و تفریحات پست و زننده و سرگرمی‌های دور از اخلاق رشد و نمو کرد. پدر بزرگوارش به عمد او را به حال خود رها کرده بود که هر گونه می‌خواهد بزرگ شود و فقط آن قدر زنده بماند که شاه ولیعهدی داشته باشد و بدون جانشین از دار دنیا نرود.

دوری از تهران و حدود چهل سال زندگی دور از پایتخت، مظفرالدین میرزا را در حالت خاصی نگه داشت. مدتی به درویش بازی و عوالم صوفی‌گری و عرفان روی آورد که موجب انتقاد متشرعان شد. حسنعلی خان امیر نظام گروسی که مردی جدی و اداری بود، در بسیاری از موارد بر او سخت می‌گرفت و سعی داشت معاشران ناباب را از حول و حوش او دور کند و مانع اسراف و تبذیر او در باجستانی‌اش از مردم آذربایجان شود؛ اما موفق نشد و همیشه شاهزاده از او به شاه شکایت می‌کرد.

اغلب معاشران ناصرالدین شاه با دیدن مظفرالدین میرزا و حالت سطحی و قشری و عوامی‌گری او دچار نگرانی می‌شدند که در آینده با چنان سلطانی، اوضاع کشور به کجا خواهد انجامید. بعضی نیز بدین اندیشه بودند که شاه عمداً گه‌گاه فرزند خود را به تهران احضار می‌کند تا در نشست و برخاست‌ها، رجال و دولت‌مردان قدر پادشاه زنده را بدانند و برای تندرستی و طول عمر ناصرالدین شاه دعا کنند.

مظفرالدین شاه هیبت شاهانه پدرش را نداشت. او که در محیط شهرستانی تبریز بزرگ شده بود، با حجب و حیا با رجال گرگ باران دیده پایتخت برخورد می‌کرد و تا مدت‌ها پس از رسیدن به سلطنت، اختیار

را توصیف می‌کند. وصف باغ امامقلی میرزا، حمام مخصوص آن، پل چوبی و کشتی که برای جابجایی در روی دریاچه از آنها سخن می‌راند، خواندنی است.

سفر مظفرالدین میرزا به مراغه صرفاً یک سفر تفریحی است که از دوم شعبان سال ۱۳۰۵ق از حیاط آغاباشی در تبریز آغاز و پس از طی مسیر و سیرو سیاحت در مراغه تا بازگشت که اتمام این سفر باشد، تاریخ ۲۵ شعبان همان سال ثبت شده است. گزارش‌های وی درباره مسائل که در راه بازگشت رخ می‌دهد، کوتاه است و شاید علت این خلاصه بودن به دلیل عدم تکرار بوده است.

داستان گردش او در کناره‌های زیبا و باطراوت صافی رود، ماهی‌گیری در رودخانه مردق، وصف طبیعت بکر و زیبای منطقه آشان مراغه که شاه را به وجد می‌آورد، همگی جالب و خواندنی است. ماجرای خرس دیدن و شکار این حیوان در منطقه مراغه برای نویسنده و هم خواننده جالب است و جذاب‌تر آنکه وی تازه‌هایی در این باره بیان می‌کند که در جایی دیگر یافت نمی‌شود.

علاقه زیاد شاه در تیرانداختن در این سفرنامه، نکته‌ای است شیرین و به سفرنامه طراوتی خاص می‌بخشد. هر چه را می‌بینید با تیر می‌زند. از پشت بام و از درون چادر تیر می‌اندازد. به گنجشک و مرغابی و... حتی به کلاه سرباز رحم نکرده و تیر خالی می‌کند. در جایی که دیگر نه بز، آهو و خرگوشی نمی‌یابد، خری را در چند قدمی گذاشته و در جمع همراهان با افتخار هدف می‌گیرد.

اطلاعات وی از اماکن تاریخی به‌ویژه وصف بنای گنبدها و قرائت سنگ کتیبه‌ها و کاشی‌های روی گنبدها که در مرور زمان دچار ریختگی شده و وجود چندین عکس از مناظر و بناها اهمیت خاصی به این سفرنامه داده است.

با توجه به توضیحات داده شده، به نظر می‌رسد سفرنامه مظفرالدین میرزا به مراغه می‌تواند کمک شایانی برای آشکار شدن اوضاع طبیعی و اجتماعی مراغه در آن سنوات کند.

جا دارد پس از مختصر توضیحی که درباره این سفرنامه داده شد، برای اطلاع و آگاهی خوانندگان، از روحیات و شخصیت درونی مظفرالدین میرزا (شاه آینده ایران) هر چند به اختصار، مطالبی آورده شود.

مظفرالدین شاه

مظفرالدین شاه قاجار از شکوه السلطنه و ناصرالدین شاه هستی یافت. او در سال ۱۲۲۸ش پا به عرصه جهان گذاشت.

مظفرالدین میرزا در کودکی تحت سرپرستی چند تن از رجال دولتی قرار گرفت و بالاخره بنا بر رسم که از دوران فتحعلی شاه قاجار و پس از جنگ‌های ایران و روسیه متداول شده بود، به شهر تبریز اعزام شد و

که هر کدام از این سفرها بعدها با عنوان سفرنامه مظفرالدین شاه به فرنگ به چاپ رسید.

نسخ خطی مورد استفاده در این مجموعه

در تصحیح این دو سفرنامه، از سه نسخه خطی منحصربه‌فرد و نفیس موجود در مجموعه نسخ خطی موزه کاخ گلستان استفاده شده است که به مشخصات ذیل می‌باشند:

الف و ب) سفرنامه مظفرالدین میرزا به مراغه، به شماره‌های ۹۲۱ و ۲۳۲۱، به تاریخ تحریر ۱۳۰۵ق، در قطع وزیری، در ابعاد ۲۶*۲۰ و با کاغذ لفل نمکی فرنگی و جلد ابره کاغذ ابری، به خط نستعلیق محمدرضای منشی.

ج) سفرنامه مظفرالدین شاه در پارس نیل به محال مراغه و قصبه ساوجبلاغ و شهر ارومیه، به شماره ۷۹۳، به تاریخ تحریر ۱۳۰۸ق، در قطع وزیری کوچک، با کاغذ فرنگی و جلد تیماج قرمز یک لایه، به خط نستعلیق تحریری.

امور را به امین‌السلطان سپرده بود.

مظفرالدین شاه به آسانی از هر چیزی می‌ترسید و به وضع غریبی هم دچار وحشت می‌شد. همیشه یک تپانچه پر در جیب شلوارش داشت، ولی هیچ وقت نشد که آن را شلیک کند.

مظفرالدین شاه در واقع از ضعیف‌ترین و جاهل‌ترین و بی‌کفایت‌ترین پادشاهان قاجار بود و بیشتر نویسندگان و مورخان ایرانی و خارجی، حتی نزدیک‌ترین کسان وی، در بلاغت و سفاقت و نادانی او اتفاق نظر دارند؛ ولی با تمام اینها به خاطر امضائی که در حال احتضار و با دستی لرزان ذیل فرمان مشروطیت ایران گذاشت، از خوش‌نام‌ترین سلاطین قاجار به شمار می‌آید.

مظفرالدین شاه که در دوره ولایت عهدی خود هیچ سفری به خارج از کشور نکرده بود، در دوران سلطنت خود سه بار به بهانه بیماری و ابتلا به نفرس و برای مداوا و استفاده از آب‌های معدنی به فرنگ سفر کرد

تازه‌های نگارش و نشر

معرفی اجمالی

مبانی نگارش علمی

◀ محمدباقر زند کرمانی؛ محقق؛ حسین حلبیان؛ قم؛ امیرالعلم، ۱۳۹۰.

نیره خداداد شهری

دانشجوی کارشناسی ارشد مطالعات آرشیمی و مسئول بخش خدمات فنی کتابخانه و آرشیمی مرکز پژوهش‌های اسلامی صدا و سیما

مقدمه

یکی از آفریده‌هایی که خداوند متعال در قرآن کریم^۱ به آن سوگند یاد کرده، قلم است. قلم حرمت دارد و صاحب قلم ارزش. اخبار و روایات متعدد نقل شده از سوی شیعه و سنی، نخستین آفریده خداوند را «قلم» دانسته‌اند. امام صادق (ع) در این باره می‌فرماید: «نخستین چیزی که خداوند آفرید، قلم بود. پس بدان گفت بنویس و قلم هر چه را بود و آنچه را تا روز رستاخیز پدید می‌آید، نوشت»^۲.

از سوی دیگر، تراوش‌های ذهنی و قلمی و آثار علمی بنا به روایتی از امام علی (ع) نشانه خرد و فضل دانسته شده است: «خردهای دانشمندان در نوک خامه‌های آنهاست»^۳. چهارده قرن پیش نیز پیامبر گرامی اسلام (ص) در جمع اصحاب خود فرمود: قیدوا العلم؛ علم را به بند بکشید. پرسیدند: چگونه؟ پیامبر (ص) پاسخ دادند: با نوشتن آن. همان طور که از حدیث نورانی پیامبر (ص) برمی‌آید، نگارش، عملی

بسیار مهم و حیاتی بوده و هست.^۴

تحقیق و پژوهش، مراحل مختلفی دارد و پژوهشگر به مهارت‌های متعددی برای انجام تحقیق نیاز دارد؛ اما به جرئت می‌توان گفت که نحوه ارائه نتایج تحقیق به جامعه علمی مهم‌ترین و کلیدی‌ترین مرحله است؛ چرا که با نگارش خوب است که محقق دانش خود را عرضه می‌کند، نتیجه زحمات خود را می‌گیرد و همچنین جامعه علمی از آن بهره می‌برد. ناگفته پیداست که بدون نگارش روان و رعایت مسائل اخلاقی، همچون صداقت، امانتداری، انسجام و ... تمامی زحمات دیگر پژوهشگر بی‌فایده است.

تاکنون بیش از هفتاد عنوان کتاب با موضوع فن نگارش در کشور به چاپ رسیده که بیش از ۹۰٪ این آثار مربوط به یک دهه اخیر است. این آمار نشانگر نیاز روزافزون جامعه تحصیل کرده به کسب مهارت در این زمینه است.

یکی از آثاری که با موضوع پیش‌گفته به قلم دکتر یزدان منصوریان به نگارش درآمده است، مبانی نگارش علمی نام دارد. عنوان کتاب از سه

۱. ن والقلم وما یسطرون؛ نون، سوگند به قلم و آنچه با قلم می‌نویسند (۱:۶۸).

۲. زاری؛ عیسی؛ رسانه ملی و فرهنگ کتابخوانی؛ قم؛ مرکز پژوهش‌های اسلامی صدا و سیما. ص ۴۲.

۳. میزان الحکمه، ج ۱۰، ص ۳۹.

۴. مستدرک سفینه البحار؛ ج ۹، ص ۲۸، باب فضل کتابه الحدیث و روایته.

درباره اثر

کتاب حاضر شامل نه فصل است. در پیشگفتار، نویسنده منبع نگارش کتاب را این‌گونه معرفی می‌کند: «در مجموع، محتوای این کتاب مبتنی بر شش منبع اصلی است. منبع نخست، تجربه تدوین پایان‌نامه کارشناسی ارشد، رساله دکتری و انتشار تعدادی مقاله فارسی و انگلیسی است. منبع دوم، آثار ارزشمندی است که از مطالعه هر کدام بهره بسیار بردم و فهرستی از مهم‌ترین آنها را در پایان هر فصل و کتاب ذکر کردم. سومین منبع، بازخورد کارگاه‌های آموزشی در زمینه نگارش علمی است. در این کارگاه‌ها پژوهشگران و دانشجویان علاقمندی بودند که با پرسش‌ها، نظرها و بیان تجربه‌ها و مشکلات خود در زمینه نگارش علمی، جنبه‌های مختلف آن را برایم روشن تر ساختند. منبع چهارم، هدایت و مشاوره چند پایان‌نامه در مقطع کارشناسی ارشد و تدریس درس‌هایی چون آیین نگارش علمی و روش تحقیق بود تا از نزدیک با مشکلات دانشجویان در پژوهش و نگارش آشنا شوم. منبع پنجم را باید ارزیابی و داوری مقاله‌ها و پایان‌نامه‌های متعدد در چند سال اخیر ذکر کنم. منبع پایانی نیز تجربه عضویت در کمیته علمی تعدادی از همایش‌هاست که هر کدام فرصت تازه‌ای را برای ارزیابی و مطالعه آثار علمی برایم مهیا کرد».

در فصل اول با عنوان «درآمدی بر مقاله و مقاله‌نویسی» ابتدا مقاله و مقاله علمی تعریف می‌شود. بیش از ده تعریف مختلف به همراه تحلیل برای مقاله ارائه شده است. سپس این مباحث آمده است: اهداف مقاله‌نویسی علمی (اهداف اجتماعی و اهداف فرعی)، جایگاه و اهمیت مقاله علمی در دنیای امروز (در هشت محور: دسترسی به اطلاعات و یافته‌های پژوهشی، شاخصی در ارزیابی میزان تولید دانش، ابزار گسترش و توسعه دانش، ارتباط میان محققان، ثبت و ضبط دانش بشری، تولید سایر آثار و منابع مکتوب، استانداردهای فرآیند تولید علم و در نهایت کشف زمینه‌های تازه تحقیقی)، انگیزه‌های انتشار مقاله‌های علمی (آموزش، نقد و بررسی موضوع تحقیق، مستندسازی، گزارش‌نویسی، نوشتن به قصد متقاعد کردن دیگران، نوشتن برای آرامش و نوشتن به قصد نوشتن)، موانع مقاله‌نویسی، انواع مقاله‌های علمی و پیش‌نیازها و مهارت‌های مقاله‌نویسی (دسترسی مؤثر به منابع اطلاعاتی و جستجوی بهینه اطلاعات مرتبط با موضوع مقاله؛ توانایی ایجاد پیوند میان منابع مورد مطالعه و دانسته‌های قبلی برای تدوین پیشینه پژوهش؛ آشنایی با شیوه‌های استفاده و استناد به منابع، حقوق نسخه‌برداری و نحوه رعایت موازین اجتماعی و قانونی در استفاده از آثار دیگران؛ آشنایی با ساختار یک مقاله علمی، احاطه کافی بر زبان معمول و مرسوم در همان حوزه مورد مطالعه؛ توانایی انتخاب مناسب‌ترین مجله برای انتشار مقاله و مهارت در ایجاد تعامل سازنده با مجله‌ها، پاسخگویی به داوران و مهارت در ویرایش مقاله).

کلمه تشکیل شده است: مبانی؛ نویسنده ادعای کامل و جامع بودن ندارد و خواننده را بی‌نیاز از مطالعه دیگر آثار نمی‌داند و با آوردن کلمه مبانی در عنوان کتاب می‌گوید که فقط مبانی نگارش علمی در این اثر آورده شده و نگارش علمی مهارت‌های بیشتری می‌طلبد. نگارش؛ مقدمه کتاب با این جملات شروع می‌شود: «این کتاب درباره اصول و روش‌هایی است که معمولاً همچون قراردادی نانوشته در بیشتر نوشته‌های علمی رعایت می‌شوند. اصولی بنیادین چون صداقت، شفافیت، انسجام، یکدستی، امانت‌داری، ایجاز و ساده‌نویسی. اول از همه به این نکته مهم اشاره کنم که محتوای این اثر درباره رویکرد علمی نگارش است و نه دستور زبان و قواعد نقطه‌گذاری و در ادامه ضمن معرفی محتوا، بیشتر با مطالب مطرح شده در کتاب آشنا می‌شویم. و علمی که اشاره به اختصاص نوشته متون علمی دارد و نه ادبی».

درباره مؤلف

معرفی کتاب مبانی نگارش علمی بهانه‌ای بود برای معرفی مؤلف آن و آشنایی جامعه علمی با آثار ایشان. هر چند اثر حاضر بسیار قابل توجه و پرنکته است و معرفی آن به جامعه علمی، ضروری و استفاده از آن برای نگارش مهم است؛ اما این اثر تنها حاوی مبانی نگارش علمی است که بسیار کلی و البته جامع به این موضوع پرداخته است. شاید بدون معرفی صاحب قلم، کاری ابر انجام داده باشیم. پس در این مقال به معرفی اجمالی نویسنده می‌پردازیم، تا طالبان علم و پژوهشگران با مطالعه آن آثار، اطلاعات خود در زمینه‌های پژوهشی کامل کنند و با مهارت به نگارش بپردازند.

دکتر یزدان منصوریان دانشیار، عضو هیئت علمی و مدیر گروه رشته علم اطلاعات و دانش‌شناسی و همچنین رئیس کتابخانه مرکزی و مرکز اسناد دانشگاه خوارزمی (تربیت معلم تهران) است.

ایشان مدرک دکتری خود را در رشته علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی از دانشگاه شفیلد انگلستان در سال ۱۳۸۵ اخذ کرد. عنوان رساله وی، «پیدایی اطلاعات در محیط وب و بررسی موفقیت و شکست در بازیابی اطلاعات از نظر کاربران نهایی» بوده است. منصوریان دارای مدرک کارشناسی ارشد رشته علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی از دانشگاه فردوسی مشهد و مهندسی کشاورزی از دانشگاه گیلان است.

ایشان تالیفات بسیاری اعم از مقالات فارسی و لاتین، مقالات ارائه‌شده در کنفرانس‌های داخلی و خارجی، نقد کتاب و... دارند که بیان تمام موارد میسر نیست و علاقمندان می‌توانند برای دریافت اطلاعات بیشتر درباره دکتر یزدان منصوریان و دسترسی به متن کامل اکثر نوشته‌های وی به آدرس <http://cvs.khu.ac.ir/yazdan.htm> مراجعه کنند.

در فصل نهم نیز «مهارت‌های تدوین پایان‌نامه و طرح پژوهشی»، به صورت اختصاصی و جداگانه بررسی شده است. این فصل با تعریف پایان‌نامه و رساله، همچنین توضیحاتی درباره نقش استاد راهنما، مشاور و داور آغاز می‌شود. در ادامه انتخاب موضوع پژوهش که یکی از بزرگ‌ترین دغدغه‌های دانشجویان است، بررسی می‌شود. نگارش پروپوزال، دارای عناصر و مؤلفه‌های ضروری است که عبارتند از: تبیین اهمیت پژوهش، تبیین ضرورت پژوهش، اثبات اصالت موضوع، بیان مسئله، اهداف پژوهش، پرسش پژوهش، فرضیه‌های پژوهش، تعریف عملیاتی و مبانی نظری، معرفی رویکرد و روش پژوهش، معرفی جامعه آماری، روش نمونه‌گیری، انتخاب ابزار گردآوری و روش تحلیل داده‌ها، پیش‌بینی نتایج مورد انتظار، ارائه برنامه زمان‌بندی شده، تبیین محدوده و محدودیت‌های احتمالی که همگی بیان شده‌اند. در پایان این فصل مباحثی مانند حضور در جلسه دفاع، وظایف دانشجو پس از جلسه دفاع، اخلاق پژوهش، چگونگی تعامل با استاد راهنما و سایر موارد ارائه شده است.

اثر حاضر می‌تواند مورد استفاده دانشجویان از مقطع کارشناسی تا ارشد و تمامی پژوهشگران و محققان در حوزه‌های مختلف علوم به‌ویژه علوم اسلامی و انسانی برای ارتقای مهارت‌های نگارشی و انتخاب موضوعات جدید و اصیل قرار گیرد. با مطالعه این اثر می‌توان راهکارهای مناسبی برای نگارش و چاپ مقالات علمی فرا گرفت.

«اصول نگارش علمی» عنوان فصل دوم است که نویسنده ابتدا اصول عمومی و پایه نگارش را که عبارتند از: پایبندی به رویکرد علمی، رعایت بی‌طرفی در نگارش، ایجاز و خلاصه‌گویی در نگارش، ساده‌نویسی در نگارش، شفاف‌سازی و پرهیز از ابهام، امانت‌داری و رعایت حقوق نسخه‌برداری و انتقادپذیری، توضیح می‌دهد و سپس ۲۱ توصیه برای نگارش ارائه می‌دهد.

«ساختار مقاله‌های علمی» در فصل سوم بررسی شده است. بیست جزء معمول در مقاله‌های علمی شامل عنوان، پدیدآور، چکیده، کلیدواژه‌ها، مقدمه، بیان مسئله، تبیین هدف، پرسش‌های پژوهش، پیشینه پژوهش، معرفی طرح، روش‌شناسی، ابزار پژوهش، محدوده و محدودیت‌ها، یافته‌ها، بحث و نتیجه، پیشنهادها، تقدیر و تشکر، منابع و پیوست‌ها به همراه مثال‌های فارسی و لاتین بحث شده است.

در فصل چهارم، «ویژگی‌های یک مقاله علمی»، اصالت موضوع، عدم انتشار قبلی، نگارش براساس زبان معیار، پیوند کافی با آثار مرتبط قبلی، انسجام و یکدستی محتوا و ساختار، مستندبودن یافته‌ها و داده‌ها، وضوح و پیچیدگی کافی، رویکرد تحلیلی، خلاقیت و نوآوری، کاربردپذیری نتایج، جامعیت و عمق کافی، ایجاز، پیوند با مسائل روز و ... معرفی شده است.

فصل پنجم با عنوان «اصالت متن و امانت‌داری در نگارش»، در مورد مهم‌ترین ویژگی ممتاز هر طرح پژوهشی، یعنی اصالت بحث می‌کند. انواع اصالت نیز شامل اصالت موضوع، داده‌ها و یافته‌ها، اندیشه، تفسیر داده‌ها و روش‌شناختی است. ادامه فصل در مورد انواع فریب‌کاری‌های ممکن در محیط‌های علمی مانند داده‌سازی، دستکاری در داده‌ها و سرقت محتوایی است.

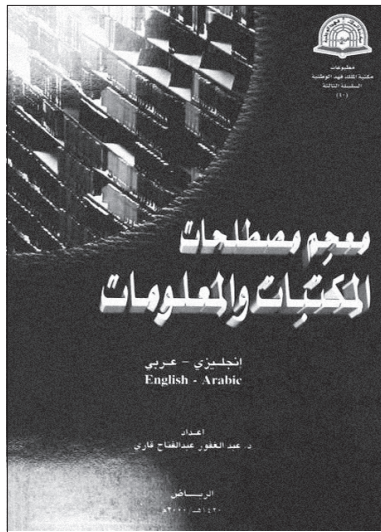
«تمرین نگارش و توسعه مهارت‌های نوشتاری»، موضوع فصل ششم است. مهارت مطالعه، مهارت‌های زبانی و دستوری، مهارت‌های اطلاع‌یابی، مهارت‌های مدیریت زمان، مهارت‌های مدیریت اطلاعات شخصی و ... برای نگارش ضروری دانسته شده است. عادت به نوشتن نیز فرآیند نگارش را آسان می‌کند که برای کسب این عادت راهکارهایی مثل عدم همزمانی نگارش و ویرایش، نوشتن همزمان با خواندن، اولویت‌بندی نگارش، اختصاص زمان خاصی به نوشتن، فن نگارش آزاد و ... ارائه شده است.

پس از نگارش هر مقاله باید به فکر انتخاب مجله‌ای تخصصی برای انتشار آن بود. در فصل هفتم «معیارهای گزینش مجله برای انتشار مقاله» توضیح داده شده است. ابتدا کلیاتی راجع به مجلات علمی و سپس مجله‌ها براساس فاصله انتشار، موضوع، رتبه علمی، گستره جغرافیایی، نوع انتشار، زبان و ... دسته‌بندی شده‌اند.

فرآیند «ارسال مقاله و پاسخ داوران» در فصل هشتم بررسی شده است.

معجم مصطلحات المكتبات و المعلومات (انگلیزی - عربی)

معرفی اجمالی

◀ معجم مصطلحات المكتبات و المعلومات (انگلیزی - عربی)؛ قاری، عبدالغفور عبدالفتاح؛ ریاض: مکتبه الملك فهد الوطنیه، ۱۴۲۰ق/ ۲۰۰۰م.

بهروز همایی

کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی.

مقدمه

کتابداری و اطلاع‌رسانی رشته‌ای پویا و متحول است و همواره از محیط اطلاعاتی تأثیر می‌پذیرد و بر آن تأثیر می‌گذارد. کتابداران و اطلاع‌رسانان نیز با درک این فرایند، بر آن هستند تا دستاوردهای نوین جامعه جهانی حرفه خود را در قالب ترجمه متون سودمند در اختیار همکاران خود قرار دهند. فرهنگ‌های کتابداری و اطلاع‌رسانی ابزارهای بسیار مفیدی برای انتقال مفاهیم تخصصی از زبانی به زبان دیگر هستند.

فرهنگ‌های کتابداری و اطلاع‌رسانی، فهرست‌الفبایی اصطلاحات حوزه کتابداری و اطلاع‌رسانی هستند که معمولاً دارای تعریف و توصیف کافی هستند.

در حوزه کتابداری و اطلاع‌رسانی در جهان، فرهنگ‌های یک‌زبانه و دوزبانه بسیاری منتشر شده است. یکی از فرهنگ‌های قدیمی، واژه‌نامه‌ای است که هارود در سال ۱۹۳۸م با عنوان Librarian's Glossary منتشر کرد. این اثر بارها با ویرایش‌های مختلف منتشر شده. دهمین ویرایش آن در سال ۲۰۰۵ با عنوان Harrod's Librarian's Glossary and Reference Book شامل راهنمای ده هزار و دو بیست واژه و کوتاه‌نوشت در حوزه علوم کتابداری، مدیریت اطلاعات، نشر و مدیریت آرشیو در ۷۳۵ صفحه منتشر شد. انجمن کتابداران آمریکا هم با انتشار A.L.A. Glossary library Terminology در سال ۱۹۴۳م از پیشگامان این حوزه محسوب می‌شود. این واژه‌نامه بار دیگر در ۱۹۸۳م توسط این انجمن در ۲۴۵ صفحه منتشر شد.

از واژه‌نامه‌های دوزبانه کتابداری نیز می‌توان به واژه‌نامه دوزبانه انگلیسی - آلمانی، آلمانی - انگلیسی اشاره کرد که در سال ۲۰۰۳م توسط K.G. Saur در ۵۲۴ صفحه منتشر شد و واژه‌های مربوط به اطلاع‌رسانی، کتابشناسی و جز آن را دربرداشت.

واژه‌نامه‌ای دیگر در این حوزه، Elsevier's Dictionary of Library Science است که ضمن تعریف واژگان این حوزه به انگلیسی، معادل‌ها را به فرانسوی، اسپانیولی، ایتالیایی، آلمانی و عربی هم آورده است و ویرایش سوم آن در سال ۱۹۷۳م منتشر شد و ۷۱۸ صفحه است.

در سال‌های اخیر فرهنگ‌های کتابداری رشد و توسعه یافته و هم‌اکنون بسیاری از آنها به صورت پیوسته در اینترنت قابل دسترسی‌اند. از جمله آنها می‌توان به فرهنگ آدلیس اشاره کرد که اکنون تعداد ۴۲۰۰ شناسه پذیرفته‌شده و ارجاعی را در خود جای داده است. فرهنگ فوق در سال ۲۰۰۴م، در ۷۸۸ صفحه توسط Libraries Unlimited به صورت چاپی هم منتشر شد.

در کشورهای عربی نیز تاکنون فرهنگ‌های کتابداری و اطلاع‌رسانی مختلفی منتشر شده است که از جمله آنها می‌توان به موارد ذیل اشاره کرد:

۱. تامسون، آنتونی؛ معجم المصطلحات المکتبیه؛ ترجمه محمد احمد حسین، احمد کابش، محمود شنیطی؛ قاهره: شعبه ملی یونسکو، ۱۹۶۵م.

۲. بنه‌اوی، محمد امین؛ معجم المصطلحات المکتبیه (انگلیزی - عربی)؛ قاهره: دار الشروق، ۱۹۷۰م. (ویراست دوم: ۱۹۷۸م. ۲۹۶ص.)

۳. شریف، عبدالله؛ معجم مصطلحات علم المكتبات و المعلومات (انگلیزی - عربی)؛ طرابلس: المنشاه العامه للنشر، ۱۹۸۰م. (۲۲۳ص.) (ویراست چهارم: بیروت: دار التضامن، ۱۹۹۹م. ۳۰۱ص.)

1.ODLIS.

عبدالفتاح قاری گردآوری و در سال ۲۰۰۰ میلادی، توسط کتابخانه ملی ملک فهد عربستان در ۳۵۰ صفحه با قطع وزیری منتشر شده است.

گردآورنده این کتاب دکتر عبدالغفور عبدالفتاح قاری، کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی راز دانشگاه پیتزبورگ^۲ آمریکا (۱۹۸۶) و دکترای کتابداری و اطلاع‌رسانی با گرایش فناوری اطلاعات راز دانشکده کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشگاه لافورورگ^۳ انگلستان (۱۹۹۴) دریافت کرده است و در حال حاضر عضو هیئت علمی گروه کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشگاه عبدالعزیز جده و همچنین مدیر کتابخانه‌های این دانشگاه است.

این فرهنگ از روزآمدترین فرهنگ‌های تخصصی دوزبانه کتابداری و اطلاع‌رسانی و شامل ۱۵۰۰ اصطلاح تخصصی حوزه کتابداری و اطلاع‌رسانی است که براساس ترتیب الفبایی حروف انگلیسی (A-Z) مرتب شده‌اند.

گردآورنده کتاب در مقدمه ابتدا به اهمیت فرهنگ‌های تخصصی حوزه‌های مختلف در برطرف کردن ابهام‌ها و فهم بیشتر از آن حوزه اشاره کرده و تدوین فرهنگ‌های تخصصی به‌ویژه در حوزه کتابداری و اطلاع‌رسانی را ضروری دانسته است. (ص ۹۰).

وی تدوین فرهنگ‌های کتابداری و اطلاع‌رسانی را به دلیل ماهیت متغیر اطلاعات دشوار دانسته است و روزآمد نبودن، نداشتن جامعیت و عدم پوشش حوزه‌های تخصصی راز نقاط ضعف فرهنگ‌های موجود کتابداری و اطلاع‌رسانی به زبان عربی دانسته است. او سعی کرده در این فرهنگ این نقایص را رفع نماید و فرهنگ جامعی در زمینه کتابداری و اطلاع‌رسانی به زبان عربی منتشر نماید.

مهم‌ترین منابعی که دکتر قاری در تدوین این فرهنگ از آنها استفاده کرده است، عبارتند از:

- شریف، عبدالله؛ معجم مصطلحات علم المكتبات و المعلومات (انگلیزی - عربی)

- بنهاوی، محمد امین؛ معجم المصطلحات المكتبية (انگلیزی - عربی)

- شامی، احمد محمد و حسب الله، سید؛ المعجم الموسوعي لمصطلحات المكتبات و المعلومات (انگلیزی - عربی)

- شرف‌الدین، عبدالنواب و شاعر، عبدالفتاح؛ المعجم الموسوعي لعلوم المكتبات و التوثيق و المعلومات.

- المعجم العربي الموحد لمصطلحات الحاسبات الالكترونيه.

۴. میلاد، سلوی علی؛ قاموس مصطلحات الوثائق و الارشيف (عربی - فرنیسی - انگلیزی)؛ قاهره: دار الثقافة، ۱۹۸۲ م. (ص ۹۶).

۵. بارودی، عبدالله عمر؛ المعجم المعرب للمصطلحات المكتبية (انگلیزی - عربی)؛ بیروت: عالم الکتب، ۱۹۸۳ م. (ص ۹۱۳).

۶. شرف‌الدین، عبدالنواب و شاعر، عبدالفتاح؛ المعجم الموسوعي لعلوم المكتبات و التوثيق و المعلومات؛ کویت: کاظمه للنشر، ۱۹۸۴ م. (ص ۴۴۸).

۷. شامی، احمد محمد و حسب الله، سید؛ المعجم الموسوعي لمصطلحات المكتبات و المعلومات (انگلیزی - عربی)؛ ریاض: دار المریخ، ۱۹۸۸ م. (ص ۱۲۰۴).

۸. خلیفه، شعبان عبدالعزیز؛ قاموس البنهاوی الموسوعي فی مصطلحات المكتبات و المعلومات؛ قاهره: العربی للنشر، ۱۹۹۱ م. (ص ۴۶۹).

۹. دیاب، مفتاح محمد؛ معجم المصطلحات العلمیه فی علم المكتبات و التوثيق و المعلومات (انگلیزی - عربی، معجم مشروح)؛ قاهره: الدار الدولیه، ۱۹۹۵. (ص ۳۲۶).

۱۰. شامی، احمد محمد و حسب الله، سید؛ الموسوعه العربیه لمصطلحات علوم المكتبات و المعلومات و الحاسبات (انگلیزی - عربی)؛ قاهره: المكتبه الاکادیمیة، ۲۰۰۱ م. (ج ۳).

۱۱. عبدالمعطی، یاسر یوسف و لشر، تیریس؛ معجم علوم المكتبات و المعلومات (انگلیزی - عربی، مع کشاف عربی - انگلیزی)؛ کویت: جامعہ الکویت، لجنه التالیف و التعریف و النشر، ۲۰۰۳ م. (ص ۴۴۱ + ص ۶۲. کشاف عربی)

از جمله فرهنگ‌های روزآمد و جدید به زبان عربی نیز فرهنگ‌های زیر هستند:

۱. زبیدی، ماجد خالد توهان؛ معجم مفاهیم علوم المكتبات و المعلومات فی الفضاء الرقمی؛ (انگلیزی - عربی)؛ عمان (اردن)؛ الشبکه العربیه للتعلیم المفتوح و التعلیم المفتوح، اتحاد الجامعات العربیه، ۲۰۱۱ م. (ص ۳۶۵).

۲. زبیدی، ماجد خالد توهان؛ معجم مختصرات علوم المكتبات و المعلومات فی بیئه الإنترنت؛ (انگلیزی - عربی)؛ عمان (الاردن)؛ دار صفاء، ۲۰۰۹ م. (ص ۳۰۴).

۳. فرهنگ انگلیسی - عربی الشامی که به صورت پیوسته از طریق اینترنت قابل دسترسی است (www.elshami.com)

معرفی کتاب

کتاب معجم مصطلحات المكتبات و المعلومات توسط عبدالغفور

2. University of Pittsburgh.

3. Loughborough University.

۱۰. استفاده از اصطلاحات نامرتبط با محتوای کتاب از جمله: Logic, windows, kilo hertz, laser, ...

۱۱. استفاده از برخی اصطلاحات ساده و ابتدایی و ارائه تعریف و توضیح برای آنها؛ مانند username.

۱۲. ارائه توضیحات مختصر برای اصطلاحاتی که چندین تعریف دارند و نیاز به بحث بیشتری در رابطه با آن است.

۱۳. پوشش کمتر حوزه‌های جدید کتابداری و اطلاع‌رسانی مانند کتابخانه‌های دیجیتال.

۱۴. عدم استفاده از معادل‌های عربی برای آغازه‌ها؛ مانند KOWC.

جمع‌بندی

در مجموع می‌توان گفت این فرهنگ با وجود کاستی‌ها و نقاط ضعف، منبع مناسب و مفیدی در حوزه کتابداری و اطلاع‌رسانی به زبان عربی است و به‌ویژه برای کتابداران و فهرست‌نویسان کتابخانه‌هایی که دارای منابع به زبان عربی هستند، راهنمای مناسبی است.

تصویر یک مدخل

Library management

إدارة المكتبة

مصطلح عام يشير إلى إدارة المكتبة من الناحية التنظيمية أكثر مما هي من الناحية المالية والتنفيذية. إدارة شؤون المكتبة من موظفين وإدارات وأقسام ومقننات بطريقة تدبيرية عقلية لاستثمار جميع مواردها إلى أقصى حد من الكفاءة، مثل تدبير مواجهة أعداد كبيرة من الكتب القديمة التي لا تحتاجها المكتبة في كيفية التخلص منها بطريقة استثمارها عن طريق إهدائها إلى مدارس مكتبات أخرى للاستفادة منها بدلاً من إهدارها وإتلافها. كيفية الاستفادة من قدرات الموظفين العقلية والعملية وتوزيعهم في وظائف مناسبة بأقسام المكتبة (انظر Library administration).

- علاق، بشير عباس؛ المعجم الشامل لمصطلحات العلوم الادارية المحاسبية و التمويل و المصارف.

- عوشه، زكي راتب؛ قاموس الادارة العامة.

هر مدخل این فرهنگ از چهار بخش تشکیل شده است که به ترتیب عبارتند از:

۱. اصطلاح تخصصی انگلیسی

۲. ترجمه عربی اصطلاح مورد نظر

۳. تعریف و توصیف اصطلاح مورد نظر به عربی

۴. ارجاع به اصطلاحات مترادف

از نقاط قوت این فرهنگ می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

۱. روزآمدی اصطلاحات حوزه کتابداری و اطلاع‌رسانی و ارتباطات.

۲. استفاده از روش دلفی برای انتخاب اصطلاحات.

۳. استفاده از معادل‌های مناسب به عربی.

۴. استفاده از تعاریف و توصیف‌های مناسب برای اصطلاحات.

۵. استفاده از ارجاع برای اصطلاحات مشابه و مترادف.

۶. ارائه لیست مراکز اطلاع‌رسانی کشورهای عربی به همراه آدرس اینترنتی در قسمت نمایه‌ها.

۷. ارائه فهرست روزنامه‌های منتشره به زبان عربی در اینترنت در پایان کتاب.

نقاط ضعف

یکی از اشکال‌های اساسی این فرهنگ، اختصاص حجم عمده‌ای از اصطلاحات گردآوری شده به اصطلاحات حوزه علوم رایانه، الکترونیک و اینترنت است و این فرهنگ بیش از اینکه یک فرهنگ کتابداری و اطلاع‌رسانی محسوب شود، یک فرهنگ علوم رایانه و الکترونیک است. این اشکال احتمالاً ناشی از گرایش دکترای گردآورنده کتاب به حوزه فناوری اطلاعات است.

از سایر مشکل‌های این فرهنگ می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

۸. این فرهنگ برای استفاده در کشورهای عربی گردآوری شده است؛ اما ترتیب آن براساس حروف انگلیسی است و هیچ نمایه‌ای از اصطلاحات معادل عربی نیز در این کتاب وجود ندارد.

۹. تعاریف و توضیحات ارائه شده برای اصطلاحات تخصصی نامناسب و نامرتبط است. برای نمونه می‌توان به توضیحات مدخل چکیده^۴ اشاره کرد که در آن چکیده را یکی از اشکال کتابشناسی که کار تلخیص نشریات ادواری را انجام می‌دهد، معرفی کرده است.